

Trenta anys dels primers insubmisos: què en podem aprendre i què se'n pot aplicar a la Catalunya actual

Fa just 30 anys, una cinquantena de joves van presentar-se a les delegacions del Govern Militar en diferents ciutats de l'Estat per anunciar que es declaraven objectors,. Naixia, així, el moviment de la insubmissió, pioner de la desobediència civil a Catalunya.

Joan Canela | @JoanCanela

El **20 de febrer de 1989** es produïa un fet cabdal de la història més contemporània però que paradoxalment és pràcticament desconegut. Aquell dia, 57 joves van presentar-se a les delegacions del Govern Militar en diferents ciutats de l'Estat —una vintena dels quals, a Barcelona— per anunciar que es declaraven objectors, no solament al servei militar obligatori, sinó també al nou tribunal que havia de decidir quins dels joves cridats a files tenien una autèntica voluntat pacifista i, per tant, podien accedir a la recentment creada prestació social substitutòria (PSS). **Naixia, així, el moviment de la insubmissió**, que aquest dimecres celebra els seus 30 anys en un [acte a l'antiga presó Model](#) de Barcelona. Què n'ha quedat del moviment? Pot servir per al moment actual?

La campanya de la insubmissió va ser dissenyada pel **Moviment d'Objecció de Consciència** (MOC), una organització d'àmbit estatal d'ideologia pacifista i antimilitarista —i amb influència llibertària difusa— que ja feia anys que lluitava per la desaparició de l'Exèrcit i per la promoció de l'objecció de consciència. A poc a poc van aparèixer altres grups com el **Mili KK** —una xarxa d'assemblees als barris on es reunien els joves que no volien fer el servei militar i que estava molt proper als grups d'extrema esquerra MCC ([Moviment Comunista de Catalunya](#)) i LCR ([Lliga Comunista Revolucionària](#))— o el **CAMPI** (Col·lectiu Antimilitarista i per la Insubmissió), explícitament anarquista i partidari de l'estratègia de la “insubmissió total”, que defensava el pas a la clandestinitat dels insubmisos i no el seu lliurament voluntari. Amb el creixement meteòric dels insubmisos, aquests moviments van quedar desbordats i va aparèixer una petja d'“assemblees d'insubmisos” i de grups de suport en nombrosos barris i pobles que actuaven de manera totalment autònoma.

La campanya de la insubmissió va acabar definitivament el **9 de març de 2001**, quan el llavors president espanyol, el popular **José María Aznar, va signar el decret que suspenia de manera indefinida el servei militar**. La insubmissió va convertir-se així en la campanya de desobediència civil més reeixida que mai s'ha viscut a Catalunya i a Espanya. Malgrat que no va aconseguir tots els seus objectius —com la desmilitarització total de la societat o l'abolició de l'Exèrcit—, sí que va aconseguir una millora social tangible per a milions de joves que, a partir d'aquell moment, ja no haurien de passar un any de la seva vida a les casernes.

La manifestació del 20-N de 2017 davant la seu del Departament d'Economia, les detencions posteriors dels líders civils Jordi Cuixart i Jordi Sànchez i els judicis actuals als presos polítics han tornat al centre del debat polític la desobediència civil. Què implica? Quines en són les bases? Què se'n pot aprendre? Parlem amb alguns dels insubmisos que analitzen, tres dècades després, l'èxit del moviment i què pot aportar a la situació política i social actual.

1) El potencial de la desobediència civil: 50.000 joves realitzant una acció il·legal

El primer punt a destacar és l'immens potencial d'un gest tan senzill com dir 'no'. "La combinació de la radicalitat del gest de no anar al servei militar amb la no-violència va quallar i va **convertir la desobediència en la punta de llança del descrèdit del reclutament**", explica Pau Pérez, llavors activista al Mili KK, col·lectius vinculats a l'esquerra extraparlamentària, i el primer insubmís jutjat per la via civil a Catalunya. Txell Freixinet, que llavors tenia 19 anys i formava part del Moviment d'Objectors de Consciència (MOC), també subratlla aquesta radicalitat: "Es va buscar l'enfrontament. Teníem la força i la determinació de la joventut que vol enfrontar-se al poder".

Però la insubmissió no va limitar-se a una acció simbòlica d'un grup reduït però molt conscienciat, sinó que es calcula que, en tota la campanya, **fins a 50.000 joves van negar-se a ser allistats**. Aconseguir que tantíssima gent assumís realitzar una acció il·legal va ser tot un repte. Yon Sánchez, que també formava part del MOC, assegura que "va ser possible gràcies a un cert consens, fruit d'aquella època, que la mili era una imposició de la Transició, ja que l'Exèrcit havia quedat fora dels pactes que s'havien fet".

2) Estratègia col·lectiva i procés de formació política

Yon Sánchez destaca la importància dels debats previs a l'inici de la campanya com a clau per a l'èxit. "Vam estar mesos debatent totes les opcions possibles, cada reacció potencial de l'Estat i com enfrontar-nos-hi. Tantes, que al final vam haver d'assumir que seria impossible preveure-ho tot, així que vam haver de ser molt flexibles, adaptar-nos als canvis, sense renunciar a l'estratègia decidida i l'objectiu final". Jordi Muñoz, que va ser el portaveu del MOC durant la campanya, destaca el "**potent bagatge ideològic del moviment**", que, entre altres coses, "li va permetre respectar diferents estratègies sense minvar la capacitat d'enfrontament". Freixinet recorda com tot aquest debat es va bastir en una època "sense Internet", amb "trobades presencials, assemblees interminables, xarxa a escala dels Països Catalans i arreu de l'Estat, molta relació personal...". Un procés que **no només va suposar una formació política, sinó també "un creixement personal"**.

3) Disposats a assumir la repressió: 1.000 insubmisos presos

L'exercici d'aquesta desobediència no va ser gratuït: al llarg de la campanya, **fins a un miler de joves van ser empresonats, més de 600 passarien a la clandestinitat i un altre miler van acabar sent jutjats** i condemnats sense entrar a la presó. Pau Pérez calcula que fins a 100.000 persones es van veure afectades per la repressió, incloent-hi l'entorn familiar dels insubmisos o solidaris que s'autoinculparien o que serien detinguts en protestes. L'exercici de la insubmissió era "una decisió profundament personal dins una estratègia col·lectiva", explicita Muñoz. O en paraules de Yon Sánchez: "La desobediència funciona millor com més territorialitzes el seu abast. En el cas de la insubmissió, és el mateix cos del jove que decideix no acatar l'allistament o, en el cas de la PAH, l'habitatge de la família que decideix no marxar. Marques un espai molt clar i uns límits molt concrets. És una barreja curiosa d'individualisme i de col·lectivisme".

Tots els entrevistats coincideixen, a més, en la disposició a assumir la repressió. Sergi Rodríguez, també membre del MOC, destaca que "no només **no ens feia por aquesta repressió**, sinó que la buscàvem; formava part de la nostra estratègia política". Si bé el debat sobre la presó va ser intens en el seu moment i no acceptat per tothom —els anomenats 'insubmisos totals' optaven per no presentar-s'hi i passar a la 'clandestinitat'—, els insubmisos suposaven una "oposició radical que no

oferia cap alternativa: l'Estat només podia empresonar-nos", explica Sánchez.

4) Resistir (i desmuntar) la criminalització

De fet, la repressió com a estratègia ofensiva va ser clau per despertar una àmplia simpatia social vers els insumisos i acorralar el Govern espanyol, una capacitat que no han tingut altres moviments. **"En molts altres casos, la repressió et destrossa —assumeix Pau Pérez—, però en el nostre ens enfortia.** Imagino que el fet que la repressió afectés gent molt jove va ser clau", però també la transversalitat del rebuig a la lleva obligatòria —que, segons algunes enquestes, va arribar al 70%— i la capacitat pedagògica dels antimilitaristes. "Vam fer milers de xerrades a tot arreu on vam poder —recorda Pérez— i vam ser capaços de resistir la campanya de criminalització i de descrèdit del Govern, que no va calar".

En aquest punt, Muñoz destaca **la importància del suport del món de la cultura**, "que va servir d'altaveu a la campanya i va contribuir a descriminalitzar-la". Personatges com Manuel Vázquez Montalbán, Maria-Mercè Marçal, Montserrat Roig o Lluís Llach, entre molts d'altres, van donar suport als insumisos des d'un primer moment, fins i tot inculpant-se o acudint als judicis.

5) Un moviment divers i plural

La campanya de la insubmissió va haver d'afrontar debats molt forts i estratègies divergents, però això no solament no va debilitar el moviment, sinó que, com consideren els seus membres, el va fer més fort. "El nostre era un moviment molt plural, amb **gent que provenia del pacifisme, cristians, anarquistes o d'extrema esquerra**, però des d'un principi vam veure que no podíem descavalcar ningú i havíem de trobar l'encaix de tothom", recorda Muñoz. Aquest 'encaix' no va ser fàcil. Freixenet encara recorda alguns "xocs" amb els militants de partits d'extrema esquerra. Edu Díaz, un altre activista del MOC, critica "el mite de la 'unitat'" i, tot i que defensa que "la segmentació i la diversitat sumen en la desobediència civil", subratlla també que és difícil "exercir-la amb els partits pel mig".

6) Organització descentralitzada i arrelada al territori

La diversitat del moviment insumís va materialitzar-se amb una estructura assembleària i en xarxa on no hi havia una cúpula o una direcció centralitzada. Jordi Muñoz, a més, destaca el fet que no es pot definir la insubmissió com un "moviment urbà", ja que van sorgir **"assemblees en totes les comarques**, teníem una imbricació territorial de gran abast i una estructura que permetia que, si un dia detenien uns insumisos a Sevilla, l'endemà hi havia mobilitzacions a Barcelona, a València, a Bilbao, etc.". Aquesta estructura encara va fer-se més flexible i descentralitzada quan la pràctica de la insubmissió va fer-se més massiva. "Arriba un moment en què el moviment no podia gestionar 800 casos oberts, així que **cadascú que es declarava insumís generava el seu propi grup de suport**, funcionava amb advocats d'ofici i mobilitzava el seu entorn més proper de manera autònoma. I, si uns feien una campanya molt intensa i desapareixien, tampoc passava res. No era ni un fracàs ni un èxit; era el que hi havia", explica Yon Sánchez.

7) No rebaixar les demandes

Precisament aquesta manca de direcció centralitzada feia impossible cap tipus de negociació que diluís o rebaixés les demandes del moviment. No hi havia uns lideratges a qui cooptar, encara que Sánchez no recorda cap moviment de l'Exèrcit o del Govern en aquest sentit: **"El PSOE no va sortir mai del discurs legalista, cosa que en certa manera va facilitar que es veiés la**

desobediència com l'única via". Però Sánchez, a més, destaca un altre impediment important a l'hora de buscar vies d'entesa: "En la desobediència civil hi ha una decisió molt íntima, una decisió que pot suposar conseqüències greus i que només pot prendre la persona que assumeix la repressió. En aquesta decisió mai ningú podrà negociar per tu".

8. Pioners de l'acció directa no violenta

"No entenc quins individus són quan es prenen així la possibilitat de passar anys a la presó". La frase és del jutge militar Ricardo Izquierdo, que va presidir el primer i últim consell de guerra contra insubmisos, i la citació la precisa la memòria de Jordi Muñoz. L'exportaveu del MOC destaca com l'antimilitarisme va llançar un torcebraç també simbòlic a l'Exèrcit per tal de desposseir-lo de la seva aura de poder. "El consell de guerra contra Josep Maria Moragriega i Carles Hinojosa els va suposar un cost tan gran d'imatge que de seguida van passar els casos a la jurisdicció civil", explica. Una primera victòria per als antimilitaristes. **La fase següent d'aquesta guerra de desgast va passar per una intensa campanya d'accions directes no violentes.** Des d'ocupar i pintar de rosa una fragata militar fins a encadenar-se o omplir de fems el Govern Militar, tancar-se al castell de Montjuïc —llavors un museu militar— o a la seu del PSOE, entre moltes d'altres. "Aquestes accions suposaven un enfrontament, no violent, però enfrontament al cap i a la fi, que enviaven el missatge que l'Exèrcit no ens feia por. I anaven acompanyades d'altres accions com cadenes humanes, concentracions o concerts, adaptades a qualsevol mena de circumstància o compromís personal". El moviment antimilitarista seria pioner en introduir aquest tipus d'accions simbòliques al nostre país, una pràctica que després han adoptat tota classe de moviments.

A la dessacralització de la qüestió militar també hi va contribuir una intensa escena contracultural. Més enllà del suport de grans figures intel·lectuals i culturals, Txell Freixinet recorda que no hi havia cap grup de 'rock' o de 'punk' "sense la seva cançó sobre la insubmissió". Fanzins, murals i adhesius amplificaven el missatge, sovint amb grans dosis d'humor. Era l'època en què les '[Històries de la puta mili](#)', d'Ivà, van aconseguir la seva màxima difusió, incloent-hi l'edició d'una revista pròpia entre el 1992 i el 1997.

9) Accentuar les contradiccions del sistema fins al seu col·lapse

El dret a l'objecció de consciència està inclòs a la Constitució espanyola, però no va ser fins a la meitat de la dècada del 1980 que el PSOE va plantejar-ne la regulació. En aquell moment ja hi havia 200.000 objectors en uns llimbs legals, i el Govern va optar per la creació d'una prestació social substitutòria que havia de durar 18 mesos —sis més que la mili— i un tribunal que havia de validar el dret a accedir-hi. Aquests plans van ser sabotejats per l'estratègia de la insubmissió, que va agafar el Govern espanyol amb el peu canviat i amb una allau de peticions d'objecció que van desbordar les encara inexistents estructures que havien de canalitzar-les. En els anys següents, el PSOE va tractar de combinar una repressió més o menys selectiva i una dura criminalització amb altres mesures per fer la mili més popular: reducció del temps, condicions millors, extensió a les dones... Cada pas va ser respost pel moviment antimilitarista, que s'hi anava adaptant una vegada i una altra.

Per boicotejar la implementació de la PSS, per exemple, es va optar per demanar l'estatus d'objector per després negar-se a fer la prestació. El fet obligava les entitats socials a convertir-se en col·laboradores de la repressió, com li va passar a Intermón, responsable de l'empresonament de l'insubmís Pere Comelles. A partir de llavors, el teixit associatiu, les ONG i moltes entitats públiques van negar-se a obrir places de PSS. En un punt, sols el fet de declarar-se objector ja implicava

deslliurar-se la mili i de qualsevol alternativa. I, **quan el PSOE va perdre el Govern, el 1996, la mili s'havia convertit, 'de facto', en una opció voluntària.**